

DATUL NEMIJLOCIT ȘI CIRCULARITATEA PRE-JUDICATIVĂ

VIOREL CERNICA*

THE UNMEDIATED GIVEN AND THE PRE-JUDICATIVE CIRCULARITY

ABSTRACT: The author attempts to reveal some characteristics of the concept of given as Romanian philosopher Mircea Florian treats it in his early texts. The main argument of this interpretation goes to the idea that the two hypostases of the given – *unmediated* and *mediated* – appear formally as a pre-judicative circularity. Consequently, there is a movement of the thought regarding this concept that implies not only knowledge judgments, but also the signs of a nonjudicative experience. The (infinite) judgment – *The given is non-determined* – includes in its structure both elements: nonjudicative experience and judicative form. This is why the concept of given seems to be contradictory in Florian's philosophy. The author of this paper emphasises also the idea about the philosophical meaning of difference between these two hypostases of the *given*. Finally, the author shows some directions of research regarding Florian's philosophy, starting from (infinite) judgment abovementioned.

KEYWORDS: consciousness, unmediated given; mediated given; pre-judicative circularity; non-judicative experience; Mircea Florian.

1. INTRODUCERE

Conceptul de *dat nemijlocit* este introdus de Mircea Florian în câteva studii publicate în deceniul al treilea al secolului trecut, împreună cu un concept corelativ, acela de „dat mijlocit” sau „interpretat”¹. Deși nu a revenit la întrebări prin care acest concept să fie vizat direct, în lucrările ulterioare filosoful se folosește de ideea sa, iar în opera postumă *Recesivitatea ca structură a lumii*, în ambele volume, conceptul re apare în ipostaze esențiale pentru demersul din lucrare². De fapt, în acest nou context, datul nemijlocit numește însăși „unitatea recesivă” (dualitatea recesivă, cuplul recesiv, antinomia recesivă etc.), o unitate ontologică, deodată obiectivă și cognitivă, alcătuită din doi termeni, unul dominant, iar celălalt, recesiv.

În ambele ipostaze semnificative ale apariției acestui concept, perspectiva de abordare este dominant epistemologică, deși nu pot fi nesocotite sensurile ontolo-

¹ Mircea Florian, „Problema datului”, în vol. Mircea Florian, *Opere alese*, București, Editura Academiei Române, 2006, pp. 240–255; idem, „Directivile unei filosofii autonome. În memoria lui Johannes Rehmke (1848–1930)”, în vol. cit., pp. 256–270.

² Idem, *Recesivitatea ca structură a lumii*, vol. I, 1984; vol. II, 1987.

* Academia Română: Institutul de Filosofie și Psihologie „C. Rădulescu-Motru”

gice ale sale, cel puțin în contextele timpurii în care Florian teoretizează datul nemijlocit. Așa stând lucrurile, ne putem întreba dacă nu cumva datul nemijlocit este doar o componentă a cunoștinței, care trebuie legată, cumva, de experiența nemijlocită. Nemijlocit fiind el însuși, acest dat, chiar dacă apare în structura cunoștinței, putând fi recunoscut în aceasta, trimite către ceva *ab initio* autonom față de cunoștința însăși. Este vorba aici despre un paradox pe care Mircea Florian însuși îl acceptă, în anumite limite metodologice. Așadar, datul poate fi recunoscut în structura cunoștinței, dar este autonom și, ceea ce este și mai important, are sensuri obiectiv-ontice³. Acest punct de vedere este foarte apropiat de unele idei exprimate în filosofia din perioada târzie a secolului al XIX-lea și de la începutul celui care a urmat⁴.

Această situație a datului nemijlocit înăuntrul cunoștinței, dar, totodată, în afara acesteia, paradoxală, cel puțin la prima vedere, face necesară o regândire a conceptului în cauză din perspectiva unei idei care mai degrabă poate fi găsită în studiile de filosofie a culturii și de hermeneutică: *circularitate pre-judicativă*; idee care se pretează și la o abordare logic-formală, atâta vreme cât aceasta din urmă are doar un sens instrumental, de pregătire a unei aplicații. De aceea, hermeneutica filosofică a culturii îi oferă „circularității pre-judicative” cele mai potrivite deschideri către posibile referințe.

Formal, acest ultim concept – circularitate pre-judicativă – se referă la calea prin care un fapt uman petrecut în trecut și păstrat în tradiția culturală poate fi readus ca atare în prezent. Este vorba despre o problemă a hermeneuticii, încă de la debutul său „modern”, de disciplină general-regulativă (metodologică) față de științele spiritului și îndreptată către cunoașterea faptelor culturale ale trecutului ca și cum acestea ar fi din prezent. Formula cea mai clară în acest sens ne-o oferă Dilthey: trăire (*Erlebnis*) – expresie (*Ausdruck*) – comprehensiune (*Verständnis*): o circularitate proprie științelor menționate și constituită continuu prin hermeneutică⁵. Dar și noțiunea de „cerc hermeneutic” a lui Gadamer (care recuperează ceva din înțelesul circularității presupus de heideggeriana hermeneutică a facticității), chiar aceea de „arc hermeneutic” din filosofia lui Paul Ricoeur pot evidenția forma de circularitate pre-judicativă a raportului nostru cu tradiția culturală. Totuși, aici este vorba despre circularitatea pre-judicativă, nu

³ „... e mai presus de orice discuție că mi-e *dată* o «lume exterioară» corporală și sufletească (eul străin), că am cel puțin ca un dat nedeterminat realitatea în sine.” – *Directivele unei filosofii autonome*, p. 268.

⁴ De exemplu, Dilthey concepea datul în aceeași modalitate obiectiv-ontică: „Datul, în caracterul său intuitiv concret, și lumea reprezentării care îl reflectă sunt reprezentate în orice formă a gândirii discursive printr-un sistem de relații dintre părțile componente ale gândirii.” – Dilthey, *Construcția lumii istorice în științele spiritului*, trad. Virgil Drăghici, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1999; III. „Propoziții generale despre conexiunea științelor spiritului”, p. 68.

⁵ „O știință aparține numai atunci științelor spiritului când obiectul ei ne este accesibil printr-o atitudine întemeiată în articularea vieții, expresiei și comprehensiunii.” – Dilthey, *op. cit.*, I. „Delimitarea științelor spiritului”, p. 30.

despre formele diverse ale circularității diferite de aceasta, cum par a sta lucrurile cu conceptele din exemplele de mai sus. De aceea, este necesară o precizare a sensurilor cu care este luat termenul de „pre-judicativ”.

În genere, acest termen se referă la un strat al cunoașterii care se constituie înaintea celui propriu-zis judicativ – care împlinește cunoștința – și care, într-o anumită măsură, îl condiționează pe acesta în constituirea sa. De exemplu, nivelul empiric de cunoaștere, în contexte empiriste, are sens de pre-judicativ. Totuși, nu este vorba aici doar despre un asemenea sens. De fapt, putem recunoaște sensuri cognitive (valabile dintr-o perspectivă senzualistă sau logicistă, chiar fenomenologică) și sensuri ontologice (valabile din unghi fie obiectual, fie subiectiv, fie intențional).

Conceptul de dat nemijlocit din filosofia lui Mircea Florian este de la bun început dublu contextualizat, așa cum am precizat mai sus: cognitiv și ontologic. Există, totuși, o preeminență a cognitivului, cel puțin în privința termenilor în care autorul se referă la posibilitatea noastră de a intra în contact cu datul nemijlocit, transformându-l, „interpretându-l”, trecându-l în condiția de dat mijlocit. Oricum, conceptul în cauză nu are niciun sens „culturologic” la Florian; nici nu exprimă o cale posibilă de raportare a noastră la tradiția culturală. Este vorba, mai degrabă, despre felul în care conștiința procesează „ceva” care, într-o primă instanță, este altceva decât ea și trebuie acceptat ca fiind originar în comparație cu ea însăși, dar de neocolit în exercițiul funcțiilor sale specifice. Care este legătura dintre datul nemijlocit și circularitatea pre-judicativă și ce semnificație filosofică poate avea aceasta? Voi încerca să răspund, mai departe, acestei întrebări.

2. DATUL NEMIJLOCIT CA OBIECT AL FILOSOFIEI

Datul nemijlocit („datul în genere”, „datul ca atare”, „nederivat”, „nededus”) este un concept al cărui conținut este fixat, de Mircea Florian, prin câteva judecăți contradictorii. Pentru a-l accepta, în ciuda relațiilor dintre aceste judecăți, trebuie pornit de la un postulat, socotit de Florian a fi „prim” în filosofie: „a descoperi un punct inițial fără presupuziții și de aceea evident”⁶. Enunțul acesta are mai degrabă un sens operațional: „a descoperi” ceva indică un act care, în situația dată, este filosofia. Actul însă are ca „obiect” al său un „punct inițial”, ceva „fără presupuziții”, dar „evident”. Într-o asemenea așezare, acesta pare a fi – dacă îl putem gândi ca fiind în el însuși – ceva nedeterminat. De aici apropierea înțelesului „datului nemijlocit” de cel al termenului filosofiei antice prin care gânditorii ce-i aparțin acesteia numeau ceea ce se află la începutul tuturor lucrurilor, adică *arche*-ul. Postulatul propus de Florian nu poate avea, totuși, un prim sens ontologic; el capătă însă un asemenea sens, după ce datul nemijlocit se umple de determinații, se transformă în dat mijlocit (un „lucru” determinat, plin de însușiri, pe care

⁶ M. Florian, *Directivele unei filosofii autonome*, p. 270.

conștiința, ea însăși dat nemijlocit de felul aceluia ceva care a devenit obiectul său, îl preia pentru a-l determina).

Lucrurile par a sta astfel: de vreme ce conștiința lucrează în direcția însușirii unui obiect „al său”, pe care îl „determină”, înseamnă că acest ceva devenit „obiect” i se dă conștiinței, într-o primă instanță el neavând nicio însușire, fiind un simplu „dat nemijlocit”. Mijlocirea intervine, prin conștiință, tocmai pentru a transforma acest dat originar în obiectul său. Pe de altă parte, datul ca obiect al conștiinței, care a devenit astfel prin determinare (conștientă) pornind de la acel ceva nedeterminat pe care conștiința îl întâlnește „conștientizându-l” imediat, nu ar parcurge această transformare și, de fapt, nu ar fi niciodată ceva – determinat sau nedeterminat – fără ca însăși conștiința să fie „dat”, în sens de dat nemijlocit⁷.

Așadar, dat este conștiința și, de asemenea, acel ceva care devine obiectul său. Problema ar fi aici aceea a rațiunilor pentru care trebuie să acceptăm o asemenea „stare de lucruri”. Florian susține că nu avem nevoie de argumente pentru aceasta. De fapt, nu putem gândi – după reguli ale corectitudinii – cunoașterea și existența fără a lua în seamă acest postulat privind imposibilitatea unui „dat mijlocit”, adică însăși condiția în care se află totul în lume, existență și cunoaștere, în absența postulatului unui dat nemijlocit.

La o primă vedere, este vorba despre un fel de intenționalitate a actelor conștiinței, prin care constituim existența și prin care conștiința însăși se califică drept „act”. Este ca și cum, atunci când un act al conștiinței își prelucrează (constituie) obiectul, astfel căpătând conștiința însăși determinarea de a fi întru actul său, trebuie admis un moment originar – totuși, evident doar prin reflexivitatea conștiinței „obiectualizate” – corespunzător unei conștiințe în sine, pregătită să intre într-un act propriu, și unei existențe nedeterminate intrate în raza de activitate a acestei conștiințe pentru a deveni obiect al ei. De exemplu, într-o simplă percepție, actul ca atare presupune conștiința în unitatea sa și existența autonomă originară a propriului său obiect. Ne putem gândi, desigur, la *ego*-ul transcendental, ca reziduu al reducăției transcendente, al aplicării *epoche*-ului, din fenomenologia husserliană⁸. Totuși, statutul ontologic al „datului” ca *ego* transcendental (din fenomenologia lui Husserl) este cu mult mai puternic decât este în cazul „datului” ca dat nemijlocit (din filosofia lui Florian). Analogia funcționează, însă, chiar în asemenea condiții.

Ne întoarcem la judecățile – contradictorii – în plasa cărora este plasat conceptul de dat nemijlocit. De fapt, despre un asemenea „dat” nici nu se poate

⁷ „În perspectivă filosofică, «dătătorul» (obiectul) este și el un dat – cum am vorbi de el de n-ar fi dat?; – de asemenea «primitorul» (conștiința) este și el un dat – e evident. Așadar, în sens generic, singurul primit de filosofie, datul nu e opus dătătorului și primitorului, nu e un al treilea termen față de aceștia. Ei îi cuprinde ca genul speciile subordonate.” – *Problema datului*, p. 247.

⁸ Cf. Husserl, *Idées directrices pour une phénoménologie*, Tome Premier, *Introduction générale à la phénoménologie pure*, trad. Paul Ricoeur, Paris, Gallimard, 1950; Deuxième Section, Chapitre II, § 33 „Premier aperçu de la «conscience pure» ou «transcendantale» entendue comme résidu phénoménologique”, pp. 105–109.

gândi sau vorbi non-contradictoriu. A susține că ceva determinat („datul mijlocit”) vine din ceva absolut diferit („datul nemijlocit”), nedeterminat, înseamnă fie a lăsa unul dintre acești termeni în afara spațiului de valabilitate a regulilor gândirii corecte (logic-judicative), ceea ce nu este cazul, fiindcă Florian își construiește teoria mizând pe statutul de concept (filosofic) al datului nemijlocit, pentru a întemeia ideea despre datul mijlocit (identificat, într-o primă instanță, cu existența și conștiința), fie a accepta ambele ipostaze ale datului pe baza acestor reguli de gândire corectă, dar numai într-o relație contradictorie și nu doar în privința exprimării lor (termen pozitiv și corelativul său negativ), ci chiar după ceea ce *trebuie* să gândim (lucrând după reguli ale corectitudinii gândirii) în cazul celor doi, după conținutul lor conceptual. Calea propusă de Florian este aceea de a admite postulatul datului *nemijlocit* (termen negativ) fiindcă *avem* deja dat mijlocit (termen pozitiv: lumea, adică existența și cunoașterea posibilă prin conștiință). Este o cale prin care se produce un fel de de-constituire a ceea-ce-este, a existenței (obiectuale) și a conștiinței (cunoscătoare), pentru a se plonja într-o „ordine” originară ca o simplă condiție de-a-fi pentru existența însăși și pentru conștiință.

O analogie a datului nemijlocit considerat pe linia obiectuală (ca obiect al actului conștiinței) cu lucrul în sine kantian este firească⁹; deși filosoful refuză o asemenea apropiere. Desigur, nu putem vorbi de o totală suprapunere semantică între datul nemijlocit și lucrul în sine, cel puțin pentru faptul că cel dintâi (datul nemijlocit) nu are, pe lângă sensul său „pozitiv” (acela de a fi ceva, în ciuda exprimării sale negative, adică de a figura ca *positum*, de a avea calitatea datului ca atare), unul negativ-ontologic, așa cum are cel de-al doilea. Datul nemijlocit are, desigur, un sens negativ, dar numai unul „logic”, noțional, nu ontologic. Dimpotrivă, el *este* ca atare (asemenea *arche*-ului) și nu se poate spune că *nu este*. El este, de fapt, în două ipostaze: în sine, ca dat nemijlocit (și negativ față de orice determinare), și mijlocit, determinat, constituit de acte – ele însele determinate – ale conștiinței. În sensul diferenței dintre cele două (lucru în sine și dat nemijlocit) se află și una dintre caracteristicile esențiale ale datului: unitatea. Ceea ce înseamnă că o conștiință (transcendentală) care îl prelucrează, în sensul de a-l „condiționa”, nu îi constituie unitatea, el aflându-se de fapt într-o dezordine ontică. „Nu întâlnim date izolate, pe care spiritul le unește sau le pune în relație, ulterior, ci date alcătuind totalități primordiale”¹⁰. Se pune, desigur, problema felului în care conștiința intervine pentru a pre-lua și pre-lucra aceste date (totalități veritabile și primordiale). Florian susține că unitatea datului este o „relație în pluralitate” căreia îi corespunde generalul, conceput aristotelic: este vorba despre un individual, nu de ceva ideal, care s-ar afla separat de cel dintâi. De aceea, generalul poate fi *intuit*;

⁹ Vezi Kant, *Critica rațiunii pure*, trad. N. Bagdasar și E. Moisuc, București, Editura IRI, 2003; „Estetica transcendentă”, pp. 71–94. De asemenea, pentru aceeași problemă, a se vedea: C. Noica, „Problema lucrului în sine la Kant”, în *Concepte deschise în istoria filosofiei la Descartes, Leibniz și Kant*, București, Humanitas, 1995, pp. 143–205.

¹⁰ *Problema datului*, pp. 254–255.

„intuiția de esență” este un act al conștiinței, susține Florian, pe linia husserliană, cred, a fenomenologiei (fără să precizeze acest lucru).

Discuția de mai sus are un rost și în stabilirea limitelor actelor conștiinței. Aceasta nu sintetizează – așa cum afirmă Kant, în contextul filosofiei sale transcendente – fiindcă datele sunt deja „totalități primordiale”¹¹. Conștiința intuieste generalul, adică unitatea, ca „relație a unei pluralități”. Prin acest act, conștiința pre-ia datul, dar prelucrarea ulterioară nu mai păstrează decât o legătură formală cu datul nemijlocit, fiindcă ea este asigurată de acte care nu au susținere în acesta, deși prin ele, datul nou, cel mijlocit, nu poate depăși limitele impuse de la bun început de cel nemijlocit. Florian pare a concentra întreaga activitate de cunoaștere în acest simplu act al intuiției generalului (adică a datului nemijlocit), de vreme ce tot ceea ce urmează, chiar dacă se referă la dat, nu mai reprezintă direct natura acestuia din ipostaza sa primordială. Termenii folosiți de filosof pentru a numi generic datul nemijlocit – existență și conștiință – semnifică în două registre „dedomenologice” diferite, ceea ce înseamnă că existența reprezintă datul nemijlocit care este, ca general, intuit de conștiință, iar aceasta, trecută în cunoaștere, este datul nemijlocit post-intuitiv (temporal vorbind, nu relațional). E drept, o anumită condiționare există în această succesiune a „datelor”: „Ce e atunci datul mijlocit? E totdeauna un *alt* dat, scos însă, conchis, dintr-un dat primitiv”¹².

O problemă ar reprezenta-o, în acest moment, sensul de negativitate pe care datul nemijlocit îl suportă, în ciuda „pozitivității” sale afirmate. Spunând că el este un dat (*datum*, *positum*), nu-i acordăm un sens negativ, ci mai degrabă unul propriu-zis pozitiv: el este *positum*-ul ca atare („datul”). Ceea ce spunem despre el *il* neagă: spunem că este ne-mijlocit (sau non-mijlocit). Așadar, *Datul este non-mijlocit*. Enunțul acesta afirmativ cu predicat negativ este de tipul judecăților infinite kantiene. Iar cu un termen consacrat în studiile privind relațiile dintre judicativ, pre-judicativ și nonjudicativ, pe care le desfășoară hermeneutica pre-judicativă, enunțul este o predicare negativă¹³. Enunțul în cauză menține contradicția menționată încă de la începutul lucrării, referitoare la cele două ipostaze ale datului.

¹¹ Iată ce susține Florian în această privință: „Datele posedă original o «formă», o «configurație», o «structură» determinată. Spiritul nici nu «sintetizează», nici nu analizează; unirea și deosebirea sunt pregătite, sunt preexistente. Activitatea sintetică a conștiinței nu e un dat nemijlocit, ci unul «mijlocit»; mijlocit fictiv, căci mijlocirea nu are rădăcini directe în datele nemijlocite” – *Problema datului*, p. 255.

¹² *Problema datului*, p. 252.

¹³ Lucrări proprii semnificative în această privință: „Introducere” la vol. *Studii de hermeneutică pre-judicativă și meontologie*, vol. I, București, Editura Universității din București, 2016; *Temporalitatea experienței nonjudicative. Timpul lenei*, București, Editura Universității din București, 2017; „Judecăți comune și prejudecăți filosofice despre utilitate”, în Vasile Macoviciuc (coord.), *Filosofie și economie. Sensuri ale utilității în științele socioumane*, București, Editura ASE, 2017, pp. 47–63.

3. ANALITICA DATULUI NEMIJLOCIT DUPĂ „FORMA” CIRCULARITĂȚII PRE-JUDICATIVE

Circularitatea pre-judicativă este un veritabil fenomen cultural, așa cum am susținut mai sus. Dar calitatea sa originară pare a avea de-a face mai degrabă cu ceea-ce-este formal în structura unui fenomen cultural veritabil. Cumva, un fapt cultural de „formă” circulară se constituie printr-o mișcare de la un anumit punct, către altele, dar numai în direcția dominantă a sinelui propriu, adică a locului de plecare. De exemplu, o prejudecată privind identitatea culturală a unei comunități, care se constituie prin comunitatea însăși (din alte prejudecăți, din observații, judecăți de valoare obiective, comparații etc. active în conștiința publică a acesteia) intră în orizontul unor întemeieri teoretice (filosofice, științifice, ideologice etc.) și se întoarce apoi de unde a plecat: în conștiința publică a comunității în cauză. Este vorba, în acest caz, despre o narațiune identitară concentrată într-o prejudecată care are două rânduri de întemeieri: cele originare, mai degrabă inefabile, ținând de conștiința publică a comunității, și cele ale „teoriilor” identitare prelucrate filosofic, științific, ideologic etc., care se întorc, pentru a le susține, la cele din primul rând.

Nu despre o asemenea circularitate pre-judicativă este vorba la Mircea Florian, în privința conceptului de dat nemijlocit. Formal, însă, apropierea de cazul acesta poate fi scoasă la iveală. De ce am pornit de la un asemenea exemplu desprins din fenomenalitatea culturală? Pentru a nu fi nicio îndoială, atunci când vorbim despre circularitate pre-judicativă, în două privințe: întâi, în cea a mișcării circulare în constituirea unui fenomen – cultural, în acest caz – și, apoi, în cea a intervenției unor acte de conștiință care nu au o origine clară judicativă, adică așezată definitiv în forma unor judecăți „evidente”, acte care pot forma chiar un rând de temeiuri pentru fenomenul în cauză (ca în exemplul de mai sus). Ceea ce înseamnă că dacă acceptăm forma de circularitate pre-judicativă și pentru mișcarea conceptului de dat nemijlocit, trebuie să conchidem atât relativitatea conceptului, faptul că el ocupă un segment al unei mișcări „filosofice” mai largi, cât și impuritatea sa „noetică”, atâta vreme cât el, deși suportă constituirea de judecăți explicite (de tip ontologic sau simplu cognitiv), are în structura sa și elemente de altă natură decât cea judicativă, a căror sursă poate fi un fel de experiență nonjudicativă.

Circularitatea presupusă de conceptul datului nemijlocit are sensuri ontologice. Totuși, circularitatea nu este decât o expresie formală a mișcării unui fenomen, sau a unui concept, în mai multe contexte întemeietoare, constitutive. Datul este ceva; el nu poate fi negat, dar, pe de altă parte, el este determinat: așa apare în experiența noastră, obișnuită sau neobișnuită. Determinat, el este un lucru oarecare, o persoană, o entitate logică, o evaluare sau o valoare; existență sau conștiință, cu termenii generali ai lui Florian. Totuși, el nu poate fi, susține filosoful, fără să admitem un „dat nemijlocit”. Rațiunea însă pentru care trebuie să-l admitem pe acesta din urmă nu este un fapt oarecare, ci este sensul însuși de-a-fi-ceva al datului mijlocit, în genere, al existenței și cunoașterii.

Va trebui să găsim, mai departe, nemijlocirea datului în două ipostaze, ambele vizate din unghiul datului determinat ca obiect al experiențelor noastre multiple codificate judicativ: pe de o parte, aceea a unei „stări” (experiențe) de conștiință care nu poate fi integral pusă sub regulile judicativului, ale judecăților bine formate care pot fi însușite și comunicate de membrii unei comunități (culturale); pe de altă parte, aceea reprezentată de „sistemul” de conjuncturi judicative instituite „teoretic” (în acest caz, de filosofie) de-a lungul timpului și care, deși sunt cunoscute, acreditate „științific”, impunătoare teoretic, reglate logic, privilegiază anumite elemente – chiar concepte – care sunt, în originea lor, nonjudicative. Prima ipostază a nemijlocirii dă un prim sens unei experiențe nonjudicative semnificativă în structura circularității pre-judicative, „forma” în care apare datul nemijlocit. A doua ipostază conferă și ea un sens – secund – aceluiași tip de experiență, care joacă un rol în structura circularității pre-judicative proprii datului nemijlocit.

Relativ la primul sens, privind problematica din jurul structurii judecății și jocul dintre judicativ și nonjudicativ în constituirea acesteia, schema de gândire după care ceea ce este mijlocit are ca temei propriu sau condiție necesară de-a fi ceea ce este nemijlocit se află, cred, în primele capitole din tratatul lui Aristotel *Despre interpretare*¹⁴. Aici, filosoful grec discută despre constituirea judecăților prin legarea cuvintelor; ceea ce înseamnă că există două situații în care cuvintele se află: legate (în unitatea unei judecăți) și nelegate. Cel puțin la o primă privire, preeminența situației în care cuvintele sunt nelegate este evidentă. Doar plecând de aici poate fi descrisă și explicată constituirea judecății (adică a enunțului purtător de valori de adevăr). Întâi, cuvintele sunt nelegate; apoi, prin experiențe care conduc spre o anumită coincidență referențială a lor, acestea sunt aduse în unitatea unei judecăți. Operația este sintetică (nu în sens kantian), adică îndreptată către punerea la un loc a două cuvinte, inițial nelegate, în sensul de a fi formată o unitate nouă referențială. Desigur, o asemenea operare presupune „formalizarea” coincidenței referențiale amintite mai sus, adică structurarea unității apărute prin legarea celor două cuvinte, într-un mod logic-formal: cele două cuvinte devin termenii unei judecăți (*logos apophantikos*, enunț care poate fi adevărat sau fals), îndeplinind funcții logice: de subiect și de predicat. Legătura instituită nu este, așadar, întâmplătoare, ci reglată prin operații logic-formale în direcția transformării ei și a termenilor proprii într-o unitate logică nouă, cu însușiri diferite față de elementele sale.

Aceasta este o descriere comună a ceea ce pare a se întâmpla în constituirea unei judecăți (ca formă cognitivă fundamentală). Dar este, cum bine știm cu toții, și punctul de vedere al unor epistemologi, care explică astfel constituirea cunoștinței pornind de la experiențe empirice și de generalizare a experienței. Aristotel însuși, dar mai târziu și alți filosofi admit însă intervenția în constituirea judecății (ca

¹⁴ Cf. Aristotel, *Despre interpretare*, trad. Mircea Florian, în vol. *Organon I*, București, Editura Științifică, 1957.

formă a cunoștinței) a altor operații, astfel încât aceasta, chiar dacă este alcătuită din cuvinte legate, are propria sa originalitate. Mai mult, dacă admitem existența unui act al conștiinței corespunzător judecării ca unitate (în sens de legătură intențională), atunci aceasta are întâietate în comparație cu elementele sale. Un exemplu potrivit este, cred, actul intuiției categorice despre care vorbește Husserl în a șasea *Cercetare logică*, prin care sunt „intuite”, în unitatea unei judecări, elementele sincategorematiche din structura sa (cuantori, formele verbului a fi etc.)¹⁵.

Punctul de vedere tocmai prezentat este în acord cu ideea de circularitate prejudicativă, dar într-un sens strict formal, adică după instanțele pe care le traversează mișcarea de constituire judicativă: de la judecată, către elementele acesteia (cuvinte nelegate, după Aristotel) și din nou la judecată. În această mișcare sunt antrenate experiențe și rezultate ale acestora care nu au o natură propriu-zis judicativă (nu presupun, ca o condiție de a fi a lor, judecata și regulile acesteia). Dar mișcarea aceasta, prin suprimarea oricărei forme de autonomie pentru situația în care cuvintele apar nelegate (prioritate având, cum am spus mai sus, cuvintele legate, judecata, ca unitate originară din care pot fi desprinse elementele sale, adică anumite cuvinte nelegate), capătă natură judicativă și convertește judicativ tot ceea ce, într-o primă instanță, pare a nu fi de natura acestuia. Cuvintele nelegate sunt în această situație (adică fără o legătură determinată logic-formal între ele) numai după intervenția „analitică” a unor operații care, fără îndoială, sunt logic-formale, adică sunt judicative. Până la urmă, indiferent cum interpretăm mișcarea operațiilor logice prin care sunt acreditate (logic) cele două situații în care se află cuvintele, judecata are preeminență; ea este operatorul de constituire a tot ce se află în orizontul său: cuvinte, legături între acestea, experiențe prin care survin aceste legături, operații de instituire a funcțiilor logice, ea însăși.

Datul nemijlocit are în filosofia lui Florian, cumva, locul pe care îl are judecata în prezentarea de mai sus. După descrierile noastre comune, pornind de la datul mijlocit, adică de la date fel de fel, întrebându-ne despre temeiul tuturor acestora (datelor), ajungem la datul nedeterminat: același dat – într-un sens strict obiectual –, dar fără vreo însușire care l-ar putea determina, l-ar putea transforma într-un lucru etc. Filosofia, intervenind în această problemă, constată mai degrabă întâietatea datului nemijlocit, căci ceea ce este determinat – deși poate avea preeminență în experiențele noastre – nu și este suficient sieși și trebuie să aibă un temei, ceva care se află în afara sa și-i condiționează ivirea în „lume”. Gândul propriu-zis filosofic acceptă ca axiomă ideea originalității datului nemijlocit. Mișcarea acestuia este din punctul absolut, către date (datul mijlocit în variatele sale instanțe), înapoi către datul nemijlocit, ori către o reafirmare a lui ca început absolut. „Așa dar, punctul de plecare evident, mai presus de orice discuție, temeiul filosofic, e datul ca atare (indiferent, existențial sau nu)”¹⁶.

¹⁵ Cf. Husserl, Investigation VI, în *Logical Investigations*, vol. II, trans. J.N. Findlay, London/New York, Routledge, 1970; Chapter Six: „Sensuous and categorial intuitions”, pp. 271–294, and Chapter Seven: „A study in categorial representation”, pp. 295–304.

¹⁶ *Directivele unei filosofii autonome*, ed. cit., p. 270.

Experiența datului pare a nu fi autonomă; la o primă vedere, ea este condiționată, într-un sens de finalitate, de experiențe încadrate judicativului, prin care i se constituie sensul. Totuși, autonomie are conștiința datului, nu experiența sa. Conștiința preia (!) datul – într-un fel, acesta trebuie să-i preceadă conștiinței, iar acesta trebuie să-și preceadă propria activitate – prin acte care, deși se află în unitatea conștiinței, ea însăși un dat, prelucrează ceea ce preiau, datul ca atare (nemijlocit), determinându-l, transformându-l într-un dat mijlocit. Mijlocirea suportată de acest din urmă dat i se datorează conștiinței, care, tocmai pentru a constitui mijlocirea, experimentează nemijlocirea¹⁷. Din punctul de vedere al conștiinței, determinarea sub care se află orice lucru presupune datul, adică faptul că ceva – din afara conștiinței – se dă el însuși. Nu este superfluă, aici, comparația dintre un asemenea dat (nemijlocit) și donația despre care vorbește J.-L. Marion, ea însăși origine a darului autonom față de orice condiționare, intenționalitate, intenție, conjunctură, proiect din afara sa¹⁸. Nemijlocirea nu poate fi obiect al „judecării”, în sensul în care ea ar deveni termen logic și ar prelua astfel anumite funcții în structura unei judecăți. Așa încât, ea este doar „obiectul” unei experiențe de altă natură decât cea judicativă: se-nțelege, de natură nonjudicativă.

Dacă am gândi condiționalist (eventual, cauzal, confundând actele conștiinței cu fenomenele naturale), am putea spune că ceea ce este nonjudicativ condiționează judicativul, că orice act de constituire a judecăților care dau forma cunoașterii de orice fel se află în mod necesar sub autoritatea opusului, în fapt, a unei experiențe de natura nonjudicativului, așa cum am spus mai sus. Dar lucrurile nu stau chiar în felul acesta, fiindcă nonjudicativul nu este nimic în absența formei judecătorești, iar aceasta din urmă, având funcții determinative pentru toate componentele sale, nu poate opera – printr-o conștiință activă, desigur – fără nemijlocirea datului (dat pe care conștiința îl preia, pentru a-l „mijloci” întru cunoaștere). Acesta este unul dintre sensurile circularității presupuse de datul nemijlocit, sens anunțat de la începutul acestei secțiuni a lucrării de față. El poate fi exprimat prin predicarea negativă formulată la sfârșitul secțiunii anterioare: *Datul este non-mijlocit*. Sensul trebuie acceptat, pe temeiul argumentelor de mai sus, în ciuda unei dezechilibrări a relației dintre nemijlocit și mijlocit, în favoarea celui dintâi, ușor de observat în unele afirmații ale lui Florian (de exemplu, inclusiv în citatul de la pagina 21).

Al doilea sens al experienței nonjudicative prin care datul nemijlocit preia structura circularității pre-judicative este mai degrabă metateoretic, fiindcă vizează contextele semnificative în care conceptul (sau ideea) de *dat* a fost definit, analizat,

¹⁷ „Explicația imanentă sau pozitivă are încă o posibilitate și o mare perspectivă, care a fost încercată doar în vremea din urmă: a căuta principiile sau adevărul primordial, clar, fără prejudecăți, chiar în *trăitul nemijlocit* (subl. mea), în experiența integrală, în datul ca atare.” – *Directivele unei filosofii autonome*, p. 263.

¹⁸ A se vedea, de exemplu, J.-L. Marion, *Certitudini negative*, trad. Maria-Cornelia Ică jr, Sibiu, Editura Deisis, 2013, cap. III: „Necondiționatul sau forța darului”, pp. 151–201; Cap. IV: „Necondiționatul și variațiile darului”, pp. 203–261.

descriș, interpretat, utilizat etc. în istoria filosofiei. În această privință, Mircea Florian are o atitudine critică: socotește că datul a fost uneori nesocotit, iar de cele mai multe ori, luat cu sensul de dat mijlocit de la bun început, ca și cum mijlocirea ar fi ea însăși un dat (originar) și nu o operație a unei conștiințe. Aducând un elogiu filosofiei, „singura disciplină teoretică autonomă” fiindcă ea nu pleacă de la „pre-determinări, presupozitii, prejudecăți”, ci de la principii „lipsite de presupozitii”, Florian, paradoxal, indică mai multe „abateri” ale filosofiei de la propria sa condiție. Astfel de situații sunt posibile prin încălcarea regulii după care datul nemijlocit este principiul ca atare și de la acesta trebuie să pornească orice reflecție filosofică. Concret, este vorba despre nesocotirea datului nemijlocit și a diferenței dintre acesta și datul mijlocit (interpretat). Unele filosofii au ca punct de plecare existența ca atare, ca și cum aceasta ar fi datul (diversele forme ale „metafizicii obiectului”, între ele, cea mai semnificativă istoric fiind „realismul naiv”); totuși, existența este un dat, dar unul secund, a cărui determinare este concomitentă cu determinarea conștiinței ca un dat; existența și conștiința fiind „date”, dar mijlocite. Alte filosofii pornesc de la conștiință, în sensul că o socotesc pe aceasta drept principiu (filosofii idealiste, subiectiviste, solipsiste, „trăiriste”, intuiționiste etc.); se întâmplă, însă, exact aceeași greșeală ca mai devreme, din unghi formal: filosofii în cauză iau datul mijlocit drept dat nemijlocit¹⁹. De fapt, și cele dintâi, și cele din urmă socotesc că punctul de plecare trebuie să-l constituie *realul*; dar realul nu este un predicat al datului nemijlocit²⁰. Acesta din urmă *este*, doar atât! Datul nemijlocit este complet lipsit de presupozitii, așadar și de aceea că el ar fi real sau nereal, așa cum se susține în filosofiele din cele două grupe tocmai menționate.

Confuzia dintre cele două ipostaze ale datului, adică suprimarea datului nemijlocit și nesocotirea diferenței dintre acesta și datul mijlocit, constituie sursa multor erori în filosofie. Însăși confruntarea dintre filosofiele adeptes ale ideii după care existența (concepută de Florian ca fiind acel ceva din afara conștiinței, de care aceasta trebuie să dea seamă) este datul originar și cele care susțin că tocmai conștiința este în această poziție este motivată de această confuzie. Până și filosofiele dominante ale aceluși timp (anii 20’–30’ ai secolului trecut), anume intuiționismul bergsonian și fenomenologia husserliană, admit o formulă empiristă de filosofare, ceea ce înseamnă că le este proprie confuzia între ipostazele datului. Superioritatea filosofiei sale, susține Florian, constă tocmai în evitarea acestei confuzii. O trăire, spune el, totodată „directă și lucidă”, ar fi în datul nemijlocit însuși²¹.

Cea dintâi „determinare” a acestei trăiri dă seamă de datul nemijlocit care, interpretat, va fi existența, obiectul din afara conștiinței; cea de-a doua, tot de datul

¹⁹ „Două sunt modalitățile de raportare explicativă (ale filosofiei, n.n. – V.C.): 1) principiile explicative stau în afară de această lume – explicația transcendentă a lumii și a vieții; 2) principiile explicative sunt chiar în această lume – explicația imanentă și pozitivă (nu pozitivistă, care e o limitare și o opoziție). Aceasta e marea antinomie ce domină întreaga cugetare occidentală.” – *Directivele unei filosofii autonome*, p. 260.

²⁰ „Datul ca atare nu cuprinde în sine caracterul de *real*.” – *Directivele unei filosofii autonome*, p. 269.

²¹ Vezi Mircea Florian, *Directivele unei filosofii autonome*, p. 270.

nemijlocit care, interpretat, va fi conștiința, prin mai multe forme ale sale, dar înainte de toate, printr-o formă a sa care suportă și determinare, mijlocire, dar care stă și pentru ceea ce este general: noțiunea²². Nu poate fi însă acceptată aceasta fără acte ale conștiinței care, cumva, dau seama de „obiect”: percepția și reprezentarea. Poziția aceasta a noțiunii, ca un fel de conștiință a existenței în „trăire”, este necesară și pentru a înțelege diferența dintre filosofie și științele particulare. Desigur, filosofia se ocupă de datul nemijlocit, prescriind tuturor formelor de cunoaștere reguli ale mijlocirii, ale determinării datului, iar științele particulare cercetează doar „date” mijlocite, determinate. Științele nu pot opera fără intervenția „regulativă” a filosofiei. Am putea spune, în perspectiva modelului de interpretare asumat în contextul de față: *Datul este non-mijlocit*. Este vorba, desigur, despre datul nemijlocit care, potrivit punctului de vedere al lui Florian, expus aici, este punctul de plecare valid pentru orice demers filosofic, chiar dacă multe reconstrucții filosofice, de-a lungul timpului, l-au nesocotit, luând ca început datul mijlocit, ceva deja determinat, care tocmai din acest motiv nu poate susține decât o linie determinată ea însăși a demersului filosofic.

4. CONCLUZIE

Conceptul datului este, la Mircea Florian, în câteva scrieri de tinerețe, o cheie a înțelegerii și interpretării filosofiei pe care acesta a propus-o, inclusiv a „teoriei” recesivității din perioada târzie a sa. Diferența dintre datul nemijlocit și datul mijlocit este esențială, de asemenea, din moment ce nesocotirea sa conduce către erori, cea mai semnificativă istoric fiind transformarea filosofiei într-o știință particulară. De altfel, orice demers care pornește de la un dat determinat se particularizează. Dar, în vreme ce în știință acest fapt este firesc, în filosofie acesta denaturează demersul, îl scoate din condiția filosofiei, aceea de autonomie, care presupune eliminarea „predeterminărilor”, „presupozițiilor”, „prejudecăților”.

Despre dat în genere putem spune că *este non-mijlocit*, că *este* el însuși, în autonomia sa, pur, fără adaosuri cu care conștiința, presupunându-l, îl încarcă. De aceea, consecvenți cu ceea ce Florian însuși spune despre conceptul datului, nu mai putem accepta că „datul mijlocit” este un dat propriu-zis. Judecata cu care am încheiat fiecare secțiune a lucrării de față – *Datul este non-mijlocit* – concentrează sensurile pe care datul le poate primi, prin care acesta își menține identitatea „logică” și filosofică și care, totodată, exprimă o circularitate necesară, care ar putea fi exprimată astfel: îndepărtarea de datul original, ea însăși necesară în ordinea lumii și a cunoașterii, conține în orice moment al acestei mișcări energia

²² „... filosofia are ca obiect datul în genere, care din această cauză nu e special, ci cuprinde tot ce e universal în sânul datului sau *noțiunile generale* presupuse de toate științele speciale: spațiu, timp, corp, suflet, schimbare, cauzalitate, continuu-discontinuu, individual, general, realitate etc.”. – *Directivele unei filosofii autonome*, p. 270.

revenirii la nedeterminarea datului. În fapt, filosofia autentică are de-a face tocmai cu această circularitate care scoate în evidență nu doar adevărul formal al judecății de mai sus, ci și „experiența” nonjudicativă prin care datul originar este luat ca atare, pentru ca el însuși să constrângă conștiința să-l exprime cu *mijloace* proprii acesteia, în forma unei judecăți infinite (judecată afirmativă cu predicat negativ).

Două căi de urmat se deschid aici, pentru cel interesat de filosofia lui Mircea Florian: una este aceea a unei analitici a judecății de mai sus, în direcția scoaterii la iveală a „datelor” experienței nonjudicative prin care datul însuși survine în lumea conștiinței; a doua, este aceea a interpretării filosofiei recesivității din perspectiva acestei judecăți afirmative despre datul nemijlocit. Și ar mai fi, poate, și o a treia cale, aceea a unei „dialectici” a nemijlocirii și mijlocirii, adică a circularității pre-judicative sub „forma” căreia își consumă conceptul datului destinul său filosofic.